

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Reformatie? Maar dan radicaal!

**Ontgint u een nieuw land,
en zaait niet tussen de doornen;
Jer. 4 : 3.**

Het is een levensvoorwaarde voor kerk en kerklid, dat ze altijd op heel concrete punten, die scherp onder de aandacht staan, bezig zijn met de geweldige bekeringsworsteling (doorgaande reformatie). Het doet er misschien niet zoveel toe, op welk punt deze bekering begint. Bekering werkt immers altijd als een olievlek, als zuurdeeg, zout en licht: ze breidt zich vanzelf uit en dringt als vanzelf door tot in alle hoeken van het leven, zodat we niet alleen naar sommige, maar naar alle geboden van God beginnen te leven. Bekering op één punt werkt altijd sanerend, inspirerend en heiligend in op héél het leven.

De kerk en het kerklid, die echter niet bewust en biddend telkens weer bezig zijn met een bekeringsstrijd op één of meerdere punten, die verslappen over de gehele linie.

Eén van de grootste vijanden van de ware bekering is de halve bekering. We kunnen deze bekering ook noemen: schijnbekering, want een halve bekering is geen bekering, geen omme-denken en geen omme-handelen. Een halve bekering is niet anders dan vroom zelfbedrog, verschrikkelijke schijnheiligheid en een verstoppen van gruwelen achter de heilige Naam des Heren.

Tot deze schijnbekering zijn we nogal geneigd.

Omdat we christenen zijn, zijn we geportteerd voor bekering. Omdat we onszelf graag te vriend houden, mijden we de consequentie en het radicalisme, die de ware bekering eigen zijn.

Een illustratie van deze schijnbekering vinden we in het Jeruzalem uit de tijd van de vrome koning Josia. De inwoners van de stad lieten zich van harte vinden voor de reformatorische idealen van hun koning. Ze waren het met hem eens, dat de dienst des Heren behoorlijk verwaterd was. De elite van Jeruzalem offerde nota bene 2600 + 5000 stuks kleinvee en 300 + 5000 stuks runderen voor het welslagen van het grote Paasfeest; al met al een offer van een slordige f 1.000.000,—. Wij kunnen zonder meer zeggen, dat veel van deze mensen reformatorische figuren waren. Toch bekeerde Juda zich niet tot de HERE met haar gehele hart, maar alleen in schijn (Jer. 3 : 10). Dat zijn deze mensen zich echter niet duidelijk en helder bewust geweest, in die zin, dat het hun opzettelijke, uitdrukkelijke bedoeling was, de HERE te bedriegen. Zonde is altijd zelfverblindend. Satan sleept ons soort mensen (kerkmensen!), bij andere doet hij het anders) bij voorkeur mee in vroom zelfbedrog. Hij laat ons zondigen in halfreformatorische vorm en spiegelt ons voor, dat het compleet-reformatorisch is en voor de boosheid achter de coulissen smeert hij de vrome ogen dicht.

Zo heeft hij het in de dagen van Josia gepresteerd. Alle afgodsbeelden en afgodstempels werden opgeruimd. Men denke daar niet klein van! Het leek een totale reformatie. Maar achter de voorhangsels van de zuivere, gereformeerde religie bleven de mensen verknocht aan hun eigen, gewaardeerde persoon, aan de seksualiteit en aan de mammon (we moeten ons niet verkijsen op dat offer van een miljoen, want dat werd ten diepste gebracht ter ere van hun vrome mens, al zagen ze dat niet). Deze bekering was géén hartelijk leedwezen, dat ze de HERE door hun zonden vertoorn hadden en die hoe langer hoe meer haten en vlieden; en het was geen hartelijke vreugde in God door de Messias, en lust en liefde om naar de wil Gods in alle goede werken te leven, (Zondag 33 H C.).

Tot deze schijnheilige kerk komt de boodschap; braakt ulieden een braakland; ontgint u een nieuw land en zaait niet tussen de dorens.

Het beeld zal een agrarische bevolking ongetwijfeld aanspreken. Het kwam en komt nog voor, dat een akker onder de kweek zit. Men heeft dan tegenwoordig middelen, om dat onkruid een dodelijke groei te bezorgen. Maar die moeten we ons wegdenken. Vroeger zat er voor de boeren niet anders op, dan de akker twee, drie speet om te ploegen. En wie daar tegen op zag, zaaide goed zaad tussen het, één speet diep ondergewerkte, onkruid. Het resultaat leek aanvankelijk prachtig. Maar na een tijd bleek het funest.

De Israëlitische boer liet die bedorven akker eenvoudig voor wat hij was. Hij ontgon een nieuw terrein.

Nu is ontginning van woeste grond een zwaar karwei. Stenen moeten worden uitgegraven. Boomstronken uitgekapt. Soms moet men lagen ijzeroer met een houweel te lijf. Voor een degelijke afwatering en drainage moet worden gezorgd. Tenslotte moet het land intensief worden bemest. Misschien dacht ik me de ontginning nu te veel in onze verhoudingen. Maar voor een Joodse boer zal deze arbeid in zijn omstandigheden wel even zwaar geweest zijn.

In dit beeld wordt ons duidelijk, wat ware bekering is.

Ware bekering is arbeid op de zeer lange termijn.

Ware bekering is arbeid in de diepte.

Ware bekering heeft niets maar dan ook niets te maken met kunst en vliegwerk en ware bekering is niet één, twee, drie klaar.

Ware bekering begint bij de wortels en is in die zin radicaal, naar de letterlijke betekenis van dit woord.

En als deze radicaliteit ontbreekt, dan is de bekering, hoe mooi ze ook schijnt, niet anders dan een verschrikkelijk farizeïsme. En dan komt de Here Jezus met de hevigste vervloekingen: adderengebroid! Witgepleisterde graven!

Ware bekering begint bij dat hartelijke leedwezen en bij die hartelijke vreugde van zondag 33.

Ware bekering zegt: wij willen ons ne-

derleggen in onze schande en onze smaad moet ons dekken. Jer. 3 : 25.

Ware bekering zegt: zie hier zijn wij, we komen tot U, want Gij zijt de HERE, onze God, Jer. 3 : 23.

De Here Jezus heeft deze oproep doen uitgaan in andere beelden. Indien uw hand u tot zonde verleidt, houw haar af. Indien uw voet u tot zonde verleidt, houw hem af. Indien uw oog u tot zonde zou verleiden, ruk het uit. (Mc. 9). Niemand gebruikt voor een oud kled een verstellaap van ongekrompen stof; want het ingezette stuk trekt aan het kled en de scheur wordt nog groter. Ook doet men geen jonge wijn in oude zakken, anders bersten de zakken, de wijn loopt er uit en de zakken gaan verloren. Maar jonge wijn doet men in nieuwe zakken; dan blijven ze beide behouden (Mt. 9 : 16, 17. Vert. St. Willibrord).

De combinatie van nieuw én oud is dwaas en loopt uit op een totaal fiasco.

We zijn nu een kleine twintig jaar na de vrijmaking. En als er vandaag scheuren ontstaan is dat een teken, dat we oud en nieuw aan elkaar hebben genaaid. En als er veel onkruid hoog uitschiet, dan is dat een bewijs, dat we niet diep genoeg hebben gespit, en dat we niet voldoende hebben gedraineerd.

En dan is er geen enkele andere weg, dan die van het nieuwe begin. En dan radicaal.

Lapmiddelen brengen ons alleen verder in de ellende.

Braakt ulieden een braakland.

En dat ieder voor zich.

En allen samen.

Eindhoven.

G. v. d. Brink.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw“:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

Een boodschap van Prof. Holwerda

III.

Ergert de kleinen niet

In zijn preek over Matth. 18 : 1-6 heeft Prof. Holwerda ons evenwel nog meer te zeggen dan we reeds hoorden.

Christus sprak eerst tot zijn discipelen: „Voorwaar, Ik zeg u, wanneer gij u niet bekeert en wordt als de kinderen, zult gij het Koninkrijk der hemelen voorzeker niet binnengaan.”

Op deze woorden liet Hij onmiddellijk deze volgen: „Wie nu zichzelf gering zal achten als dit kind, die is de grootste in het Koninkrijk der hemelen. En een ieder die zulk een kind ontvangt in mijn naam, ontvangt Mij”.

Maar na deze beide uitspraken kwam er nog een derde. Eén die vol is van dreiging. „Maar een ieder, die één dezer kleinen die in Mij geloven ergert, het zou beter voor hem zijn, dat een molensteen om zijn hals was gehangen en hij verzwolgen was in de diepte der zee.”

Ook wat Holwerda zei over dit laatste woord van de Heiland is vol van ernst en aktualiteit.

***

Als we deze woorden van Christus in hun volle betekenis willen verstaan moeten we goed voor ogen houden dat het daarin nog steeds gaat om het koninkrijk der hemelen, het koninkrijk Gods.

Dat koninkrijk nu heeft een geheel eigen karakter, en een heel bijzondere stijl. Het gaat in dit koninkrijk er niet om, dat de rijksuitgaven worden gefinancierd en de belastingen binnen komen. En het gaat evenmin om die heel veel andere dingen waar het in de koninkrijken van deze aarde steeds om gaat. Neen, „het koninkrijk der hemelen is allereerst koninkrijk van God, opdat zijn wil geschieden zou. En het is koninkrijk der genade. Dit koninkrijk komt ter verlossing, en het wil ook degenen die wandelen in duisternis trekken in het wonderbaar licht der genade. Daaraan is alles onderworpen, en dienstbaar. En daarom is de grote vraag in dit rijk dan ook altijd deze of de genade zal triomferen. En de grote zonde is dan ook altijd deze, dat we van onze burgerrechten en burgervrijheden een zodanig gebruik maken, dat de kracht der genade wordt geremd, en de wegen der verlossing worden geblokkeerd. De grote zonde is hier, dat we „ergernissen geven”, dat we iemand een struikelblok voorwerpen, waardoor zijn geloof wordt verhinderd en hij de verlossing verwerpt.”

De Heiland had vlak vóór Hij de boven geciteerde woorden sprak een duidelijk voorbeeld gegeven wat het betekent van de „burgerrechten” van het koninkrijk géén gebruik te maken, opdat de wegen der verlossing niet zouden worden geblokkeerd.

Een paar mannen van de tempelbelasting hadden namelijk Petrus aangeklampt en hem de vraag gesteld of Jezus die tempelbelasting wel betaalde. Dit was een vraag geboren uit een diep wantrouwen jegens de Nazarener! Petrus had deze lieden evenwel gauw gerust gesteld door hun te verzekeren dat zijn Meester wat dat belastingbetalen betreft zeker niet in gebreke zou blijven.

Daarmee was voor Petrus deze zaak afgelopen. En voor die belastingambtenaar ook.

Maar voor Jezus niet!

Hij grijpt namelijk dit incidentje aan om zijn discipelen weer iets te laten zien van het geheimenis van het koninkrijk der hemelen. Christus toont Petrus en de andere discipelen namelijk aan dat het dwaasheid

is dat Hij tempelbelasting zou moeten betalen. Die belasting is een belasting die God, de Koning van het koninkrijk der hemelen vraagt. Maar vragen koningen soms belasting van hun eigen kinderen? Welneen! Die kinderen zijn volkomen vrij van het betalen van welke belasting ook. Welnu, dan is Jezus, de Zoon van de Koning van het rijk der hemelen vrij van iedere belastingplicht van dit soort. En alle andere kinderen van de hemelse Vader zijn dat ook.

***

Maar met dit te zeggen is Jezus nog niet klaar.

Want het gaat ook hier over dat wonderlijke koninkrijk der hemelen. En de vrijheid die Jezus en de andere kinderen van de hemelse Vader in dat koninkrijk bezitten is een vrijheid binnen dat rijk en ze moet ook volledig dienstbaar gemaakt worden aan de komst van dat rijk. Nooit mag ze de kracht van dat koninkrijk breken! Nooit mag ze iemands verlossing verhinderen! „Juist omdat ze een vrijheid is van het koninkrijk der hemelen, mag ze nimmer instrument worden van verdoemenis. Nooit mag de vrijheid van u en mij worden tot een „ergernis”, een geloofsstruikelblok, een verlossingsrem voor een ander.”

En het gevaar dat die vrijheid inderdaad een „verlossingsrem” zou worden is ten opzichte van die belastingambtenaar thans zeer akueel! Die mannen „begrijpen nog niets van mij: ze beschouwen me als een aarts revolutionair, voorgelicht als ze zijn door boze leiders. Maar als wij tot deze mannen zouden zeggen: wij zijn zonen, en daarom betalen we niet, dan hebben we hen geëgerd. Dan zeggen ze: zie je wel dat ze toch Mozes verwerpen? Zie je wel, dat deze de Christus niet kan zijn? We hebben met onze wettige vrijheid dan toch hun geloof verhinderd, en daarmee zelf het koninkrijk tegengestaan. En dus, Petrus, wij zijn eigenlijk vrij van betaling, maar moeten terwille van de voorgang van dit rijk in dit geval toch betalen! We hebben de vrijheid der zonen: maar de zonen mogen hun vrijheid slechts dan gebruiken als daardoor het werk des Vaders geen schade lijdt. Het verlossingswerk des Vaders, dát is nummer één: en de vrijheid der zonen komt pas op de tweede plaats! Maak u dus niet druk over de vraag of ge al dan niet tot de betaling verplicht zijt, maar vraag u altijd af, of ge uw vrijheid niet gebruikt als een hindernis voor het geloof van de ander, en zo als een sabotage van het werk des Vaders. Roem in uw vrijheid, het is de vrijheid der zonen. Maar vraag u elke keer af, of ge van uw vrijheid gebruik moogt maken, of ge niemand ergert, want het koninkrijk is toch maar van de Vader. Want zoon is niet hij, die op zijn vrijheid pocht, doch hij die in alles de wil des Vaders doet. En dus: in dát geval moet ge wél betalen!”

En zo zond Christus Petrus er op uit om de didrachme die Hij beslist niet behoefde te betalen, toch af te dragen aan de belastingambtenaar. „Het was nodig opdat die belastingambtenaar de glorie van het koninkrijk zou ontdekken. Betaling was nodig, niet om de tempeldienst te kunnen financieren, maar om die mensen die nog van verre stonden en alsnog afkerig waren een ingang in het koninkrijk te banen. Hun weg moest openblijven, en alle hinderpalen moesten worden opgeruimd. Want niemand, die eens buitengesloten wordt mag dan tot God kunnen zeggen, dat de weg voor hem door anderen was versperd. Als iemand ten slotte wordt uitgeworpen, moet dit zijn vonnis kunnen zijn, dat hij versmaad heeft de vlakke en welgebaande wegen.”

Aan het eind van zijn spreken over het worden als kinderen en het ontvangen van kinderen in zijn Naam zegt, bezwéert Christus dan dat, omdat het koninkrijk der hemelen voor de kinderen is, en voor de kleine zwakke mensen, die als een kind in Christus geloven en omdat die kleinen in het middelpunt staan van Gods verlossingswerk, „het de ergste misdaad is die kleinen te ergeren”.

Wie dat verschrikkelijke werk van het ergeren der kleinen verricht, wie door zijn optreden zo'n kleine ten val brengt, zijn geloof verhindert en schaadt, hem verleidt tot zonde en ongelooft, en daardoor hem de ingang in het koninkrijk der hemelen belemmert, en zo zijn zaligheid in de weg staat, die haalt niets minder over zich dan een verschrikkelijke verdoemenis! „Hij mocht willen dat hij op de meest verschrikkelijke manier verdrongen was, met een zware steen om zijn hals, zodat hij geen kans heeft ooit weer boven te komen. Zo'n afgrijselijk einde is te verkiezen boven de ondergang die God brengt over wie één van de kleinen ergert. Ge verstaat dus wel dat Christus hier dreigt met helse verdoemenis, met de uitsluiting uit zijn rijk. Die straf is verbonden aan het „ergeren” der kleinen!”

Dat ergeren kan op heel veel manieren geschieden.

Allereerst door het slechte voorbeeld.

„Als de groten slordig leven, zijn ze een ergernis voor de kleinen in hun omgeving. Wie niet christelijk leeft in zijn huwelijk, of in zijn zaken, wie een wereldse stijl volgt in zijn vermaken, die ergert daardoor alle kleinen in zijn omgeving, en die verdient het helse vuur.”

Dat alles, aldus Holwerda, is zonder meer duidelijk. En er zouden nog heel veel meer van zulke vormen van „ergeren” te noemen zijn.

Maar naar het oordeel van Holwerda was er speciaal één vorm van ergeren waaraan veelal maar zeer weinig gedacht werd, maar die niet minder fataal kon zijn dan alle mogelijke andere.

Het is het ergernis geven dat niet geschiedt door verboden dingen, maar door dingen die als zodanig wel geoorloofd zijn. Men kan iemand ergernis geven door zondig te handelen, b.v. door de leugen. Maar men kan iemand ook de ingang in het koninkrijk der hemelen verhinderen „door niets dan waarheden.” „Je kunt dan misschien de beste bedoelingen hebben, eerlijk beginnen iemand te leiden op de weg van het koninkrijk en hem toch onherstelbare schade berokkenen.”

Hoe dat gebeurt?

Dat kan weer op allerlei manier.

Men kan ijveren voor het koninkrijk Gods of de kerk in een wild tempo.

Men kan daarbij niet voldoende rekening houden met de omstandigheden.

Het kan ook wezen dat men voor zijn spreken en handelen niet wacht op de juiste tijd.

Men kan daarbij blind zijn voor de typische situatie waarin men met de anderen verkeert en die ook mee bepalend is bij de arbeid in het koninkrijk Gods.

Daar is het „wilde tempo”. „Ge kent wel het verhaal van vader Jacob, als hij de Jabbok is overgestoken. Ezau biedt hem dan aan om hem te begeleiden en te beschermen met zijn ruiters. Maar Jacob wijst dat af: de kinderen zijn teer, en het vee kan zo vlug niet mee: op zo'n haastige reis zou alles omkomen (Gen. 33 : 13). De weg was goed, maar het tempo verkeerd. Daarom staat er dan ook in de profetie van de Christus: de zogenden zal Hij zachtken leiden. Niet met de zweep, niet in ijlmarsen, maar voetje voor voetje. Wat helpt het dat ik iemand op de rechte weg breng, als ik hem daar zo geforceerd opjaag, dat hij het niet kan volhouden? Hoe zijn kinderen? Je wandelt met ze. Elk stoepje gaan ze op en

af. Je schiet niet op. Duurt het wat lang dan gaan ze „hangen”. Je moet ze soms bij de arm nemen en een heel eind dragen.”

En dan zijn er de **omstandigheden**: „Jezus zei tot Petrus: eigenlijk behoeven we geen belasting te betalen: maar de anderen zouden het niet begrijpen en daardoor verongelukkig. Dus praat nu maar niet over christelijke vrijheid, maar ga om hundertwil maar haastig betalen. Paulus durfde alle vlees te eten, maar als hij maar vermoeden kon dat hij iemand ergeren zou, dan eet hij in der eeuwigheid geen vlees meer.”

En er is het **tijdstip**: „Jezus heeft jarenlang verzwegen, dat Hij de Christus was. Bij die mensen met een valse messiasverwachting zouden daar maar ongelukken van komen. Hij moest eerst rustig het fundament leggen, dan kwam straks dat andere wel.”

En niet minder moet er gelet worden op de **situatie**: Jezus zei eens tot zijn discipelen: „nog vele dingen heb ik tot u te zeggen, maar gij kunt die nu niet dragen. En daarom zweeg Hij erover, ontijdig spreken zou hun ongeluk worden.”

* * *

Nadat hij dit alles gezegd had ging Holwerda zo verder:

„En wij moeten dat eens leren. Ge weet dat er in onze kerken heel wat deining is over doorgaande reformatie, en heel wat twisten. Hoe komt dat toch? Dat de reformatie moet doorgaan, en dat we ons in ons ganse leven wel eens mogen herzien, is duidelijk. En dat de gedachten daarover gaan, is prachtig. Maar ik geloof, het tragische is geweest, dat sommigen alles in één keer en op heel korte termijn wilden: het ging teveel met de zweep, en de kleinen konden het niet bijhouden. Men wilde dingen bereiken, waarvoor geestelijk de basis nog niet aanwezig was, waar de mensen nog niet rijp voor waren, en inplaats dat men de mensen meekreeg onnaarde het in twisten zonder tal.”

En behalve dat is er de verschraving van het spreken over de kerk tot een eindeloos redeneren en debatteren over de ware en de valse kerk en het drijven in verband met de „doorgaande reformatie”. Ik vind, zo zei Holwerda, „onze belijdenis over de kerk prachtig. Maar ik weet ook, dat onze mensen heel wat andere zorgen hebben: stoffelijke nood, spanning, verdriet. Als zulke mensen niets anders krijgen te horen en te lezen dan betogen over de ware kerk dan sticht dat niet meer. Als er gisting en spanning is in de gemeente, juist in verband met de vragen van organisatie e.d. dan kan men veel hameren op doorgaande reformatie maar ze kunnen de dingen in die omstan-

digheden niet dragen. En ik ben bang, dat de wijze waarop die dingen in een atmosfeer van twist onder ons soms behandeld zijn, een verhindering geweest zijn voor mensen buiten onze kerken om tot ons te komen: ook een ergernis voor de kleinen in eigen kring, die ten slotte zeiden: is dat nu de ware kerk, waar men elkaar verteert.

Ware kerk? Ja, maar die is er niet zonder dat men de kinderen aanneemt.

Doorgaande reformatie? Maar als we ergernis geven dan is er geen reformatie, maar dan versperren we de weg naar het koninkrijk der hemelen.

En daarom, geliefden, wij moeten dit woord van Christus ter harte nemen. Werkt allemaal hard in dienst van het koninkrijk der hemelen, maar doet het zonder eerzucht, zonder hoogmoed, zonder zelfverheffing. Toont niet alleen met woorden doch ook met daden, dat ge als de kinderkens ingaat in het koninkrijk der hemelen, uit louter genade. En als ge uw arbeid doet, droom dan niet van belangrijke personen en grote getallen, doch geef u geduldig aan het opvallende werk van het ontvangen van de kleine, ook al is het er maar één. Dat is groot in het koninkrijk der hemelen. En als ge rechte wegen ziet, en van de Here een diep inzicht gekregen hebt, leid dan de kleinen op die rechte weg, maar doe het voorzichtig, liefdevol, wijs, niet overhaast, niet ontijdig.

Wie ja zegt tegen Christus zoals Hij hier spreekt, die heeft de ware kerk gezien, al noemt hij die naam niet.

Wie ja zegt, die is bezig met de doorgaande reformatie. Wie zich nu bekeert die kan zeggen in alle nederigheid: ik overtreff mijn leraars in beleid.

En wanneer gij deze dingen doet, zo zal u rijkelijk worden toegevoegd de ingang in het eeuwig koninkrijk van onze Heer Jezus Christus.”

* * *

Zo sprak Holwerda voor twaalf jaren.

Helaas heeft men dikwijls niet naar het woord van de Heiland, dat hij zo zuiver en duidelijk vertolkte, geluisterd.

Vandaar de ellende in vele plaatsen.

Maar wie de Schrift verstaan, wie Jezus Christus kennen, die zeggen van ganser harte „amen” op deze boodschap.

Want dat is het eerste, het alles beheersende in het leven en de opbouw der kerk: het „ontvangen” in Christus naam van allen die door genade hopen zalig te worden. En het voorzichtig, liefdevol, wijs, niet overhaast, niet ontijdig leiden van de kleinen op de rechte weg.

C. V.

Op reis in de wereld en op bezoek bij de kerk der Waldenzen in Italië

II.

Precies om 14.05 uur landden wij vrijdag, 25 januari, met de K.L.M.-jet op het vliegveld van Rome na een prachtige vlucht over de door de volle zon beschenen en in een wisselende kleurenweelde van rose tot goud en oranje onder ons voortglijdende toppen der Alpen, zover het oog reikte. Onbeschrijfelijk mooi! De jet was al aan de voorbereiding van de landing begonnen en bezig geleidelijk aan te dalen, toen pas op een kwartier vliegen van Rome verwijderd de sneeuwgrens ophield. We hadden vrijdagmiddag en zaterdag uitgetrokken voor het regelen van onze zaken in Rome, teneinde onze overeenkomsten vóór 1 februari 1963 volledig

in overeenstemming te brengen met de befaamde paragraaf 85 van het verdrag van Rome. Zelf (vooralsnog zeg ik: gelukkig!) geen vrije zaterdag kennende, doch overigens levend in een Nederland, waarin de vrije zaterdag voor de meeste werkenden gemeengoed is geworden, verbaasde het mij wel enigszins, dat men blijkbaar in Rome op dit punt en mogelijk nog wel op meerdere punten ver verwijderd is van de sociale harmonisatie, die er toch immers in de Gemeenschappelijke Markt moet komen. Men kent in Zuid-Italië althans — in Noord-Italië moet het wel anders gesteld zijn — nog niet eens algemeen de vrije zaterdagmiddag, want zelf was ik zaterdagavond om 8 uur nog rustig op een kantoor in Rome in een zakelijke discussie gewik-

keld. Mijn programma was wat overladen en dus kwam het me niet onwelkom uit. Met de zondag kwam de rust en daarmee ook met mijn vrienden te Rome de gang naar de kerk in de Via IV Novembre 107, waar ditmaal dominee Comba in de dienstvoering. Ds. Mathieu was ook in de kerk aanwezig en las de mededelingen voor aan het eind van de kerkdienst. Beide predikanten stonden na afloop van de dienst weer gereed om met een handdruk en hier en daar een vluchtig woord van de kerkleden afscheid te nemen. Ook wij wisselden enkele woorden met ds. Mathieu, waarbij wij een financiële, broederlijke en zusterlijke handreiking van de lezers van ons blad in uitzicht stelden, waarvan bij voorbaat met blijdschap kennis genomen werd.

De preek handelde die morgen over de gemeenschap, die in en met Christus genoten wordt in het Heilig Avondmaal en met elkander als gelovigen. Ook de bezoeker, die de preek in het Italiaans niet zou hebben kunnen volgen, zou dit keer voor zover hij de leer van zijn kerk kent, toch aan de telkens in de preek weerkerende woorden „consubstantiazone” en „transsubstantiazone” hebben begrepen waarover de preek handelde. Het was de morgenpreek met dit thema, waarin klaar en duidelijk het verschil werd aangewezen met de Lutherse consubstantiatie- en de Room-Katholieke transsubstantiatieleer. Ook hieraan merkt men, gelijk wij later nog wel nader hopen aan te geven, dat de kerken der Waldenzen zich bij de Reformatie meer naar Basel en Strassbourg dan naar Duitsland hebben georiënteerd. Zoals ik ook bij vorige gelegenheden reeds kon constateren, richt de prediking zich op een verkondiging van het Evangelie, in directe binding aan de Heilige Schrift zelf en in een verklaring van het Schriftgedeelte, dat ditmaal gekozen was uit 1 Corinthie, waar Paulus de kerk van Corinthie over de juiste avondmaalsgemeenschap onderwijst. Het verblijdde ons, dat men een prediking over deze zaken in de kerk van Rome nog niet geantiqueerd, doch van actueel belang achtte te zijn en ze ook met aandacht volgde.

Maandagmorgen om 8 uur gingen we met de jet van de K.L.M.-Viasa weer de lucht in om na twee tussentijdse landingen in Madrid en Lissabon de oversteek te maken naar Caracas in Venezuela, om vervolgens na een uurtje weer op te stijgen voor een vlucht van ongeveer 20 minuten naar Curaçao, terwijl het vliegtuig daarna nog verder ging naar Lima in Peru.

Ook nu geschiedde de landing op Curaçao weer precies op tijd om 5.30 des avonds, hetgeen overeenkomt met elf uur des avonds Europese tijd. We hadden met de tussenlandingen dus precies 15 uur erover gedaan van Rome af. De lucht was geheel bewolkt en het regende. Voor ons een ongekende gewaarwording. De volgende dagen viel er ook zo nu en dan nog een buitje, maar al was het niet de warmste tijd van het jaar, verkoeling brachten deze buitjes niet veel, eer een broeierige atmosfeer. Het eiland was echter door de meerdere regenval in de afgelopen maanden

INHOUD

Reformatie? Maar dan radicaal! G. v. d. B.	
Een boodschap van Prof. Holwerda (III)	C. V.
Op reis in de wereld en op bezoek bij de kerk der Waldenzen in Italië (II)	P. G.
Blaise Pascal (IV)	A. J. D.
Een brief en nog wat	H. R. R.
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	
Van hier en ginds	

overal veel groener en frisser dan wij het van vroegere kennismakingen kenden; de bloemenpracht was uitbundig.

We zullen over onze economische belevenissen niet veel zeggen. Alleen dit: De Intracur, de grote expositie van handel en industrie, was een groot succes, bezocht door ongeveer een derde van de bevolking van het eiland.

De bundel-artikelen van verschillende schrijvers, waaronder ook één van onze hand, verzameld en uitgegeven onder de titel „Dal Bai”, hetgeen in de landstaal, Papiamentu, betekent: „En nu aanpakken”, vormt niet alleen een ondersteuning van deze tentoonstelling, maar ook een stimulans voor een grotere expansie van handel en industrie, van zulk een vitaal belang voor dit eiland met zijn snel groeiende bevolking.

Alle zondagen brachten wij, het waren er drie, in de gemeenschap met de broeders en zusters der kerk door. De diensten beginnen om 9.30 uur en 19.00 uur des avonds. Ook des avonds zit men nog maar het beste in z'n overhemd, het jasje uit in de kerk. De ramen links en rechts wagenwijd open, zodat de wind heerlijk kan doorwaaien. De zingende krekels vormen een constante begeleiding van het woord der prediking. Het was ditmaal preeklezen in de morgendiensten en des avonds de catechismusprediking per band-recorder, preken van Ds. W. de Vries te Leiden, die deze voor de kerk te Curaçao op zijn studeerkamer, naar men mij zeide, had uitgesproken. Een zeer goede en alleszins stichtelijke afwisseling van het preeklezen. Men wachtte overigens met blijdschap weer de komst af, ditmaal van Ds. Arnold van Amersfoort. Des avonds na de kerk waren wij afwisselend de gast bij één der families en na de morgenkerkdienst bij de familie v. d. Mark, waarbij als steeds ons een uiterst hartelijke ontvangst ten deel viel. De broeders en zusters hopen, dat de kerken hun oproep om hen in staat te stellen tot en hun blijvend bijstand te verlenen bij de arbeid van de verkondiging van het Evangelie onder de Antilliaanse bevolking, zoals wij een vorig maal stelden een historische schuld van de kerken der Reformatie, nu niet langer half of onbeantwoord zullen laten.

Men verzocht mij er nog eens nadrukkelijk op te wijzen, dat wanneer er wel de opmerking is gemaakt, dat er toch reeds door Amerikaanse Methodistische kerken onder deze bevolking wordt gearbeid, men daarbij niet mag vergeten, dat deze arbeid zich uitsluitend beperkt tot de Engels sprekende Antillianen, afkomstig van de Engels sprekende eilanden in de omgeving. Het overgrote deel evenwel spreekt Nederlands en heeft het Papiamentu als de landstaal. Onder hen ligt het werk voor onze kerken te wachten. Naar wij van harte hopen zal het antwoord van onze kerken om **BLIJVENDE HULP** thans spoedig in positieve zin uitvallen.

Wij bezochten ditmaal gedurende een week ook de Franse Antillen, brachten een avond en een nacht door op Guadeloupe en ruim drie dagen op Martinique om vervolgens via Trinidad en een halve dag rondkijken daar weer naar Curaçao terug te keren.

Mogelijk schrijven wij over deze gebieden later nog wel eens, daar het zich laat aanzien, dat wij ook daar veelvuldiger zullen komen. Nu willen wij alleen dit er van zeggen, dat ons opviel, dat er in deze gebieden een veel grotere afstand is tussen de mooie bungalows, moderne hotels en moderne, officiële gebouwen en de kleine, gegolfd plaatijzeren, bouwvallige kleine behuizingen van de autochtone bevolking van deze eilanden, een departement van Frankrijk uitmakende. Het Franse gouver-

nement heeft naar men ons meedeelde, een groot bouwprogramma in voorbereiding, om in deze deplorabele toestand verbetering te brengen.

Via New York naar huis komende, ondervonden wij samen met onze Nederlandse ambassadeur, Dr. van Royen en diens echtgenote, dat het niet altijd op de klok gaat in de vliegerij. We waren des morgens reeds voor achten in de lucht boven Amsterdam, cirkelden daar twee en een half uur rond, konden niet landen wegens te weinig zicht voor onze D.C. 8, weken uit naar Frankfurt, stegen na een uur weer op, wilden het althans doen, maar de starter van één der motoren weigerde en dus stapten we weer uit, om een klein uurtje later weer lucht te kiezen en na een vlotte vlucht van een veertig minuten te Schiphol te landen, ongeveer 8 uur later dan we hadden gedacht.

Dat is een nadeel van de grotere en snellere machines, zij hebben meer grondzucht nodig en moeten dus doorvliegen zonder te landen, daar waar b.v. de viermotorige schroefvliegtuigen wel kunnen dalen. Maar bij onze K.L.M. staat de veiligheid voorop en dat kunnen we alleen maar waarderen. En bij zulke onvoorziene tegenvallers is de service van het grondpersoneel en ook van het boordpersoneel perfect. Daar wij een tweetal jaren geleden hetzelfde beleefden met een Amerikaanse plane, die van New York komende niet te Parijs kon landen, waarbij we eveneens naar Frankfurt doorvlogen en vervolgens vrijwel aan ons lot werden overgelaten tot we 6 uur later weer de lucht ingingen, konden we wel het verschil tussen het een en het ander met een gevoel van dankbaarheid constateren. Zo waren we toch nog volgens plan op de verjaardag van onze echtgenote thuis. We hadden evenwel blijkbaar een vleugje van de Aziatische griep meegekregen, die in New York rondwaarde en daar per dag vele doden eiste. We moesten dus de week daarop met een dubbelzijdige longontsteking te bed kruipen, die met behulp van de moderne antibiotica evenwel snel werd bedwongen. De overgang van de tropische hitte naar de kou te New York met een temperatuurverschil van 20 gr. per etmaal is nu eenmaal groot en moeilijker te doorstaan dan het omgekeerde. We hebben trouwens aan New York bij andere gelegenheden ook minder aangename herinneringen; we liepen er toen een griep op, die ons vervolgens via een virusinfectie een ooginfectie

bezorgde, die aanvankelijk bijna ons gehele gezichtsvermogen wegnam en die eerst na vijf weken verblijf in het oogziekenhuis kon worden bedwongen en later nog eens terugkeerde en tot hernieuwde opname in het ziekenhuis noopte.

In vele opzichten is Amerika blijkbaar krachtiger dan Europa, althans volgens onze dokter, die zei, dat ook de griep-bacillen krachtiger zijn dan wij ze hier doorgaans kennen.

Vervolgens bracht de postgiro ons tot onze grote blijdschap ook reeds de eerste biljetten met de bijdragen van broeders en zusters, die aan onze oproep tot financiële steun voor het kerkwerk in Italië spontaan gevolg hadden gegeven. Onze eerste verantwoording gaat hierbij. We hopen, dat nog zeer velen zullen volgen met hun giften. En dat we zo samen onze blijdschap kunnen tonen aan onze broeders en zusters in Italië, omdat ook bij hen en onder hen het werk Gods gelukkige voortgang vindt en steeds meer vinden mag! Direct hierop aansluitend hopen wij nu in enige artikelen het een en ander te gaan meedelen over het leven van de kerk in Italië in verleden en heden. Naar wij hopen, zullen dan ook enige ons toegezegde boekwerken inmiddels zijn aangekomen.

P. Groen.

Eerste verantwoording: kerkwerk in Italië.

Ten zeerste verblijd door het feit, dat elke post mij bijdragen brengt van broeders en zusters, opdat de verkondiging van het vrije en rijke Evangelie ook in Italië kan worden bevorderd, moet ik bij deze eerste verantwoording onwillekeurig — en dat met een zekere weemoed — terugdenken aan de tijd, waarin wijlen prof. dr. K. Schilder tot aan het eind van zijn leven wekelijks zijn blij gestemde en van joligheid zelfs getuigende verantwoording deed van de gaven, die hij voor het werk van Christus' kerk in Nederland mocht verantwoorden. Evenals hij, zal ik mij er alleen maar in verblijden, dat de oproep gehoor vindt en U mij veel werk geeft met het verantwoorden van Uw bijdragen. Ik heb aan ds. Mathieu te Rome gevraagd mij de bankrekening op te geven, waarop het geld kan worden gestort. Met hartelijke dank en gaarne in afwachting van verdere milde giften voor het vergaderen rond het Eeuwige Woord Gods in het jaar, waarin de Roomse kerkvaders vergaderen in concilie.

Dr. A. P. M. te Z. f 25,—; Ds. D. v. H. te U. f 5,—; S. K. te S. f 5,—; J. H. v. A. te R. f 10,—; E. V. te t. P. f 5,—; K. P. K. te H. f 5,—; L. T. te B. f 100,—; J. S. W. te W. f 25,—; Joh. J. te Z. f 25,—; Drs. Z. v. D. te V. f 5,—; G. W. te Z. f 25,—; G. J. v. G. te E. G. f 25,—; J. v. B. te K. f 2,50; N. N. f 100,—. Totaal eerste verantwoording f 362,50.

P. G.

Blaise Pascal

IV.

De Gedachten.

De Pensées bestaan uit een reeks van bijna duizend „gedachten”, van zeer uiteenlopende aard.

Systematicus als hij is, behandelt Pascal in enkele er van eerst de tweërlei kernbron, logica en intuïtie, dan de kunst van overtuigen, laat zien dat welsprekendheid nodig is, opdat men zonder moeite en met genoegen naar de stof luisteren kan, zich er bij betrokken gevoelt, zodat eigenliefde tot overdenken brengt.

Daarna vraagt Pascal wie de mens is, welke plaats hij in het heelal bekleedt.

In de natuur staat hij juist tussen het oneindig grote heelal en de oneindig kleine atomen in (fragment 72 ed. Br.), bekleedt het midden tussen het niets waaruit hij is ontstaan en de oneindigheid waardoor hij wordt verzwoegen. In de wereld der kennis neemt het verstand eenzelfde plaats in. We weten iets, maar niet alles. Keert de mens tot zichzelf in, dan vindt hij niets dat

hem enige waarheid verschaft. Verbeelding, wil, gewoonte, natuur drijft hem, niet de waarheid.

De mens zoekt zekerheid en geluk, vindt onzekerheid, ellende. Voor een verklaring van dit raadsel moet men niet bij de filosofen zijn: ze spreken elkander vierkant tegen. De godsdiensten dan? Van alle godsdiensten is er maar één, de Christelijke, die de ellende van de mens verklaart, zekerheid en geluk belooft. Maar, geeft deze godsdienst de waarheid? Niemand kan toch bewijzen dat God bestaat. Neen, maar evenmin kan iemand bewijzen dat God niet bestaat. In deze onzekerheid moeten we, daar we eenmaal in het schuitje zitten, gaan wedden.

We kunnen wedden dat God bestaat, daarnaar ons leven inrichten; bestaat God werkelijk, dan vinden we het eeuwige leven.

Bestaat God niet, dan is er niets verloren, we hebben enige twijfelachtige genoegens opgegeven.

Wedden we dat God niet bestaat en bestaat Hij toch, dan wacht ons het eeuwig oordeel. Het veiligst is dus te wedden dat God bestaat. (We vergeten niet, dat de opzet der Pensées is atheïsten en sceptici tot geloof te brengen).

Maar, aangezien overtuiging van het verstand niet automatisch het hart tot geloof beweegt, moet de verstandelijk overtuigde zijn leven inrichten alsof hij geloof had. God zal op Zijn tijd, op het gebed, geloof schenken.

Dan gaat Pascal de Christelijke religie nader bekijken: ze gaat niet tegen de rede in. Ze kent de mens in zijn grootheid in het Paradijs en in zijn ellende, na de zondeval. Ze is eerbiedwaardig, daar ze zo goed de gebreken van de mens kent en begeerlijk, daar ze de zo wenselijke redmiddelen belooft. En ze is waar (fragm. 187), men zie het verband tussen Oud- en Nieuw Testament, de vervulling der profetieën, de heiligheid der wet Gods, de figuren van Mozes, de profeten, de Apostelen en Jezus Christus (fragm. 289).

Nadrukkelijk wijst Pascal telkens op de noodzakelijkheid van een aannemen met het hart.

„Het geloof is een gave Gods, geloof niet dat wij zeggen dat het een gave van het verstand is”.

„Hoever ligt Godskennis van liefde tot God.”

„Het hart voelt wie God is, niet het verstand.”

„Dat is het geloof, God kenbaar voor het hart, niet voor het verstand”.

„Zij die de godsdienst niet kennen door middel van het hart, kunnen wij die godsdienst slechts door redenen doen kennen, in afwachting dat God hem hun door het hart doet verstaan; zonder dat is het geloof iets menselijks en nutteloos voor de zaligheid”.

Om er een denkbeeld van te geven hoe Pascal deze schijnbaar strakke, koele, logische redenering uitwerkt, volgt hier de vertaling van een klein fragment over de grootheid van de mens en een deel van het reeds genoemde fragment 72, genomen uit het gedeelte dat over de ellende van de mens spreekt.

Hier volgt fragment 346/347.

Het denken maakt de grootheid uit van de mens. De mens is niets dan een riet, het zwakste van de natuur, maar hij is een denkend riet. Het is niet nodig, dat het ganse heelal zich wapent om hem te vernietigen: een damp, een waterdruppel is voldoende om hem te doden. Maar, zelfs wanneer het ganse heelal in het geweer zou moeten komen om hem te vernietigen, zou de mens nog edeler zijn dan wat hem doodt, aangezien hij weet dat hij sterft, en het voordeel kent dat het heelal op hem heeft; het heelal weet daar niets van.

Heel onze waardigheid bestaat dus uit het denken. Laten wij dus ons best doen zuiver te denken.

En dit is fragment 72.

Laat de mens dus de ganse natuur in haar hoge en volle majesteit beschouwen, laat hij zijn blik afwenden van de nietigheden die hem omringen. Laat hij opzien naar dat schitterende licht, dat als een eeuwige lamp is aangebracht om het heelal te beschijnen: laat hij inzien dat de aarde als een stipje is, vergeleken bij de wijde baan die de zon beschrijft en laat hij er zich dan over verbazen, dat deze wijde baan niet dan een heel klein streepje is, vergeleken bij de weg die de sterren al wentelend door het heelal aflopen. Maar, als onze blik hier het halt wordt toegeroepen, laat dan onze verbeeldingskracht verder gaan: zij zal eerder vermoeid raken door het bedenken, dan de natuur door het voortbrengen. En dan is heel deze zichtbare wereld nog maar

een onmerkbaar streepje in de oneindigheid van het heelal. Geen enkele voorstelling kan haar benaderen. Hoe wij ook ons denken doen opstijgen tot ver boven de denkbare ruimten, wij brengen slechts atomen voort, vergeleken bij de werkelijkheid. Deze is een bol, waarvan het middelpunt overal, de omtrek nergens is. Dat is met het grootst zichtbare kenmerk van de almacht Gods, dat onze verbeelding hier volkomen machteloos staat.

Laat nu de mens, teruggekeerd tot zich zelf, eens nagaan wat hij is, vergeleken bij wat is; hij zie zichzelf als verdwaald op dit afgelegen hoekje der natuur; en lere van deze kleine kluis uit, ik bedoel het heelal, waar hij huist, zowel de aarde, als koninkrijken, steden en zichzelf op de juiste waarde te schatten. Wat is een mens in de oneindigheid?

Maar ik zal hem een ander, even verbaazingwekkend wonder laten zien; hij stelle een onderzoek in naar de kleinste dingen die hij kent. Een mijt tone hem in haar kleine lichaam nog onvergelyklijk veel kleinere onderdelen: pootjes met gewrichten, aderen in zijn pootjes, bloed in deze aderen, vochten in dit bloed, druppels in die vochten, dampen in die druppels; laat hij die druppels nog eens weer ontledend, zijn laatste krachten verbruiken en laat het allerlaatste dat hij kan bereiken nu het onderwerp van onze bespreking worden; misschien zal hij denken dat daar de uiterste kleinheid van de natuur is. Ik wil daarin een nieuwe afgrond voor hem openen. Ik wil hem niet alleen het zichtbare heelal afschilderen, maar de onmetelijke uitgestrektheid van de natuur binnen de omheining van dit kleine atoom. Hij zal er een oneindig aantal werelden in zien, waarin ieder haar firmament, haar planeten, haar aarde heeft, in dezelfde verhouding als de zichtbare wereld; op deze aarde weer dieren en tenslotte mijten, waarin hij nog eens hetzelfde zal ontdekken, wat de eerste hebben laten zien. En daar hij in de volgende, eindeloos en rusteloos door, steeds weer hetzelfde zal vinden, zal hij zich verliezen in deze wonderen, die even verbaazingwekkend in hun kleinheid zijn als de eerste in hun grootheid. Want wie zal het niet met verwondering vervullen dat ons lichaam, dat zoëven nog onzichtbaar was

in het heelal, dat zelf ook weer onzichtbaar was in de oneindigheid, nu een kolos, een wereld, of liever een al is geworden, vergeleken bij het niet dat men niet bereiken kan?

Wie zich zó ziet, is ontzet over zichzelf, en, ziende hoe hij wordt staande gehouden in de massale, hem door de natuur geschonken omgeving, tussen die beide afgronden van de oneindigheid en het niet, zal hij beven bij het zien van deze wonderen. Zijn weetgierigheid zal in bewondering overgaan, hij zal meer geneigd zijn ze zwijgend gade te slaan, dan ze hoogmoedig te doorvorsen.

„Provinciales” en „Pensées” hebben Pascal onsterfelijk gemaakt; vinden de eerste nauwelijks lezers meer, de laatste des te meer. Evenals Calvijn heeft Pascal voor alle tijden geschreven. In de beide wereldoorlogen waren de Pensées de Bijbel der Franse soldaten. Iedere tijd annexeert Pascal voor zich. Al drie eeuwen lang beweren de beste schrijvers dat hij eerder voor hun eeuw, dan voor de zijne heeft geschreven. In een pas verschenen boek wordt hij zelfs een existentialist genoemd. Inderdaad, buiten de Schrift heeft niemand beter dan hij „de ellenden van ons lot als mens” beschreven, maar hij brengt de boodschap der verlossing, dat doen de existentialisten niet.

Deze man, het grootste genie zijner eeuw, die uit eigen ervaring eerst over de ellende van de mens zonder God, dan over het geluk van de mens met God spreekt, die door het grotendeels vaarwel zeggen van zijn wetenschappelijke arbeid aan zijn woorden de grootst mogelijke kracht bijzet, die de ernst der Heilige Schrift durft te stellen tegenover de verfoeilijke, leugenachtige politiek der officiële R.K. kerk zijner dagen, zal, aangezien hij de mens confronteert met wat hem ten diepste aangaat, lezers blijven houden tot het einde der dagen.

Heeft hij zijn Verdediging van de Christelijke godsdienst niet mogen voltooien, God heeft de voorbereidende arbeid zó willen zegenen, dat in de loop der eeuwen velen door de Pensées tot bekering zijn gekomen.

A. J. Dam.

Een brief en nog wat

Kort geleden kregen wij een brief onder ogen van een pas bekeerde jonge man aan zijn vader. Deze intelligente student is tot geloof gekomen tijdens een bezoek van enige weken aan Dr. Schaeffer te Huémoz in Zwitserland, waarbij hij gebruik maakte van de outillage van Farel House, een studiecentrum dat aan het werk van S. annex is. Deze brief willen wij u gaarne in vertaling laten lezen. De jonge man is een Amerikaan, maar wat hij schrijft en zijn reacties zijn als zodanig allerminst typisch Amerikaans. Het had ook een Hollandse student kunnen zijn, want de problemen van de generatie die ons omringt zijn, met kleine nuances, gelijk waar men ook in de Westerse wereld kijkt. En waar engelen in de hemel zich verblijden om een verloren schaap dat de Weg en de Waarheid en het Leven vond, zullen wij ons met hen verblijden. Als we maar niet denken dat dat alles alleen kan bij vreemdelingen, en dat wij Hollanders zo anders zijn.

Integendeel, men hoeft niet lang te zoeken om de geestverwanten van deze jongen vóór zijn bekering te vinden. Misschien moeten we wel wat langer zoeken om een soortgenoot van hem na zijn bekering te vinden. Maar laten we eerst de brief lezen:

„Ik ben hier nu twee weken geweest; ik kwam met het idee dat het wel verspilling van mijn kostbare reistijd zou zijn. Ik had kritiek op iedereen en beschouwde de mensen hier als een verloren zaak, maar aangezien ik had beloofd om te komen nam ik me voor om een goede indruk te maken en niet onbeleefd of sarcastisch te zijn.

Mij werd mijn kamer gewezen en de volgende dag begon ik enige studies, die van Mr. Schaeffer's lezingen op „tape” waren opgenomen, te beluisteren. Hiermee was ik ongeveer anderhalve week bezig; daarnaast las ik dingen die op deze studies betrekking hadden en natuurlijk had ik gesprekken met de mensen hier. Eén van de jonge mensen waarmee ik sprak, zelf een student, toonde aan dat indien men ook maar enigszins gelooft in het bovennatuurlijke — geesten, spoken, waarzeggerij, tafeldans, geestverschijningen, enz. — zoals ik dat deed, doordat ik mij met deze zaken had beziggehouden, men het bestaan van God niet kan ontkennen en wanneer men dat toch doet men of inconsequent of dom is. In de studies, waarnaar ik luisterde, begon ik de antwoorden te vinden op vragen over de schepping, evolutie, wet, zonde, primitieve volken, oorlog, geld, goddeloosheid, enz. Ik ontdekte dat er goede antwoorden waren op deze vragen en niet alleen maar emotionele of bijgelovige; in wezen ontdekte ik dat het Christendom het uithield onder al deze contemporaine vragen, terwijl ik altijd had verondersteld dat het Christendom alleen maar goed was voor emotionele mensen of psychologische gevallen. Geloof me wanneer ik zeg, dat ik verbaasd was — en nog steeds ben. Waar was nu dat kinderachtige gebazel, waarvan ik het Christendom beschuldigd had?

„Ik was vrij om vragen te stellen en ik maakte daarvan gebruik. Zijn Christenen niet gebonden aan dogmatische wetten en daarom zonder vrijheid? Het antwoord hierop is nee, het beginsel van de vrije wil blijft bestaan bij ieder persoonlijk; aan de Christen zijn ethische regels gegeven die hij moet nakomen en het is alleen zijn verantwoording dat hij dit ook doet — er is volkomen vrije wil bestuurd door de macht van het individu. Natuurlijk is hij gebonden aan de gewone sociale wetten — het zijn de morele wetten, waarvoor hij zich alle moeite geeft om die te gehoorzamen.

Net zoals ik getracht heb een levensrichting te vinden voordat ik hier kwam, zo hebben ook de Christenen een weg gevonden, waarvan zij overtuigd zijn dat het de goede is en die ze daarom zoveel mogelijk wensen te volgen. Het verschil is natuurlijk dat ik geen bevredigende oplossing kon vinden, terwijl zij een heldere duidelijke levens- en wereldbeschouwing hebben.

„Zijn dan niet alle Christenen halfzacht en saai? Ik heb hier ontdekt dat dit niet het geval is — het vereist heel wat moed om tegen je familie, je opvoeding of de maatschappij in te gaan en Christen te worden en de meeste lafaards zouden dit niet kunnen. Het blijkt ook niet waar te zijn dat het Christendom de mensen slapper maakt; ik zou wel wensen dat U enige van deze mensen hier kon ontmoeten en met hen kon praten, u zou zien dat er niets saais aan was — in de plaats daarvan zou u mensen vinden met goede gedachten en met de bereidheid om iedere uitdaging hun geloof betreffende te aanvaarden of om zelf uit te dagen. Ik veronderstel zelfs dat de meeste niet-Christenen in verwarring gebracht zouden worden doordat hun kennis door deze mensen als een gebrek aan kennis zou worden geopenbaard. Ik weet dat mijn argumenten geen stand hielden toen ze werden betwist door het Christendom, noch heb ik gehoord dat die van anderen wel stand hielden.

„Ik was verrast hier iets te vinden dat in het hedendaagse Amerika gemist schijnt te worden, iets waarvan de geschiedenisboeken spreken, n.l. *overtuiging*, en wel een krachtige overtuiging gebaseerd op kennis en geloof in de waarheid van die kennis. Ik en velen zoals ik voelden het zo aan dat cultuur betekent: 1) een-zich-aan-niets-willen-binden-houding ten opzichte van het leven en 2) ongelof in enig „antwoord“ dat een „Waarheid“ zou bevatten. „Waarheid“ het meest absurde van alle woorden (dat dacht ik tenminste). Deze houding kon nauwelijks een krachtige persoonlijkheid voortbrengen, omdat ze zelf-verwoestend was en de betekenis ontkent van de menselijke persoonlijkheid; in één woord luiheid was het gevolg. Hier vind ik dat deze mensen veel gedacht en gestudeerd hebben om eerst de waarheid van de Bijbel vast te stellen en dan oprecht daarnaar te leven. Het resultaat is wonderbaarlijk om te zien: zowel de mannen als de vrouwen hier kunnen je duidelijk vertellen wat zij geloven; hun daden spreken van hun overtuiging, hun gedrag spreekt van kracht. Deze mensen weten dat zij ieder persoonlijk belangrijk zijn in de ogen van hun Schepper en temidden van andere mensen; zij schamen zich voor niets, toch zijn ze nederig — nederig vanwege alles dat God hen gegeven heeft. Men vindt hier de innige wens andere mensen lief te hebben. Zoals algemeen erkend wordt, is geen mens volmaakt en deze mensen erkennen dit — het belangrijkste is niet dat zij soms boos of jaloeers zijn niettegenstaande hun ernstige pogingen het goed te doen, maar het belangrijkste is dat zij de poging wagen; hoeveel niet-christenen kunnen dit zeggen?

„Ik ontdekte dat het Christendom niet betekent: smakeloze kunst — een terrein waarin ik natuurlijk zeer geïnteresseerd ben. Dat er een overvloed aan smakeloze en armzalige kunst wordt geproduceerd onder de naam „Christelijke kunst“ ontken ik niet. Maar het behoeft niet zo te zijn — nergens zegt de Bijbel dat de kunst traditionalistisch moet zijn — Christelijke kunst is niet smakeloos, maar de artiesten die de kunst maken, die zijn het probleem. Ik heb moderne kunst beoefend en ik waardeer en begrijp de gebruikte vormen — er is geen reden waarom ik geen christelijk kunstenaar zou kunnen zijn en toch een kunstenaar van deze tijd. Dit is het geval op alle terreinen van het leven — het idee dat men Christen en tegelijkertijd een saai Piet wordt is helemaal verkeerd.

„Voordat ik hier kwam dacht ik dat ik mezelf tamelijk goed gewapend had met de ideeën van Bertrand Russell uit zijn boek „Why I am Not a Christian“. Nu vind ik zijn ideeën eerder bestemd voor mensen, die willen lezen wat zij wensen te geloven dan voor hen die een objectief onderzoek van het Christendom zoeken — toentertijd vond ik dat hij objectief was, maar nu nadat ik zelf iets van de Bijbel heb gelezen, zie ik dat hij er volkomen naast is; ik vraag me af of hij de laatste 20 of 40 jaar de Bijbel nog wel gelezen heeft, misschien heeft hij het zelfs wel nooit gedaan. Wat hij zegt is nonsens, die gemakkelijk weerlegd kan worden door een ieder die iets van de Bijbel af weet. Ik dacht altijd dat wanneer iemand werd geconfronteerd met iets dat zijn levens- en wereldbeschouwing aantast hij eerst

zal proberen om een intelligente waardebeoordeling te maken van wat hij heeft en daarna te gaan zien of een ander iets beters heeft, waarna hij dit nieuwe kan aannemen of verwerpen. Ik verwachtte dit van Russell, maar ik zie nu dat hij alleen maar zijn vooroordelen heeft uitgesproken, zoals hij die het met hem eens zijn graag horen. Hij heeft geen objectieve studie van het Christendom gemaakt, noch ondersteunt hij zijn zienswijze door iets concreets. Hij klaagt erover dat Christenen emotionele mensen zijn, maar ik geloof dat dit een geval is van de pot die de ketel verwijt dat hij zwart ziet. Daarom zet ik Bertrand Russell en zijn kinderlijke vooroordelen opzij.

„Wat betekent dit alles? Het betekent dat ik nu iets nieuws geloof en dat ik wil trachten in overeenstemming met dit geloof te leven; ik ben niet een andere Bruce geworden, een staalharde fanaticus. U zult niets anders vinden in mijn lichamelijke gesteldheid maar u zou iets nieuws kunnen ontdekken in mijn houding — ik heb het Christendom aanvaard en ik ben gelukkig met wat ik aanvaard heb, omdat ik het geloof, ik weet dat het waar is. Ik zal spoedig thuis zijn om u te zien en ik verwacht vele ontmoedigende tegenwerpingen, maar ik weet waarom ik deze weg heb gekozen en zal dit met blijdschap uitleggen aan een ieder die wil luisteren en die wil proberen het te begrijpen.”

Tot zover de brief.

Een tweetal opmerkingen zou ik nog willen maken.

In de eerste plaats geloof ik dat wij ons als Nederlandse Christenen helemaal niet op de borst behoeven te slaan, menende dat wij beter zijn dan die Amerikaanse waarover Bruce zo'n scherp oordeel had voordat hij leerde zien dat hetgeen hij verwierp in feite zo weinig met het evangelie te maken had. Amerikaanse Christenen zijn wel eens „sweet“, zoet, zoetsappig, lief met een flauwe smaak — dat kennen we niet hier in ons land, waar Christenen eerder soms hard, bruut, ongegeneerd zijn en een sectarisch aandoende zelfverzekerdheid vertonen. Men zou soms wensen dat we iets van de hartelijke vriendelijkheid in onze levensstijl zouden vertonen die daar wel eens tot krachteloze zoethartigheid kon verworden. Maar ook wij maken vaak een weinig aantrekkelijke indruk op onze omgeving. Ik vertel geen sprookjes. Het simpele feit dat men gereformeerd is weerhoudt mensen soms om b.v. bij ons op de bijbelkring te komen en nader de levensproblemen door te spreken. Het is een ervaringsfeit dat voor velen het grote obstakel op de weg tot Christus het feit is, dat men dan gereformeerd zou moeten worden. Als nu in die houding alleen vijandschap tegen God en Zijn openbaring stak, dan zouden we er vrede mee kunnen hebben, maar er is teveel waarvan we moeten toegeven dat hun observatie juist is.

„Liefde en eenheid“ zullen de kenmerken van mijn discipelen zijn, zei de Here Jezus, en eerlijkheid, gastvrijheid, naastenliefde, blijdschap en vrede behoren tot de vruchten van het geloof. Is het een wonder dat de wereld zich afvraagt of de God der Schriften wel bestaat als zij zo weinig ziet van die vruchten, en die eenheid en liefde zo moeilijk kan ontdekken? De wereld ziet scherp als Christenen haar op haast wereldse wijze willen tegemoet treden door een uiterlijke eenheid na te streven, door verschillen eenvoudig te verdoezelen. Neen, als wij weer „leesbare brieven van Christus“ willen zijn moeten wij terug naar een bijbelse levensstijl, onze kracht niet in onszelf en onze handigheid en politiek, maar in Christus zoeken, leven uit de kracht der opstanding (Romeinen 6).

Het tweede — wat misschien meer dan we denken met het eerste samenhangt — wat we wilden zeggen is, dat het ons kan verdrieten dat wij zulke mensen als Bruce zo weinig in ons land en onder ons kunnen vinden, mensen die tot geloof kwamen doordat ze door het contact met ons het evangelie leerden vinden. Men zou boekdelen met treurige verhalen kunnen vullen, hoe onze mensen eenvoudig aan hun naaste, de wereldling in nood, voorbij gaan

zonder een woord ter opwekking en beoediging — de vraag komt soms in je op of ze zelf wel een levend geloof hebben van waaruit ze zouden kunnen getuigen en de ander helpen bij het vinden van de weg. Leven we soms alleen bij tradities en heilige huizen (huisjes kan je het soms niet meer noemen)? Intensief contact met buitenkerkelijken in bijbelkring en bespreking stempelt een gereformeerd mens vaak tot een buitenbeentje, soms zelfs is het of het een verdachte geur heeft. Als men gelegenheid heeft om het evangelie uit te dragen laat men die soms nonchalant schieten — ik denk b.v. aan predikanten die bij trouwdiensten de gelegenheid krijgen om het levende Woord aan buitenkerkelijke familieleden te laten horen —; en als men soms met een pas wedergeborene in aanraking komt, of, nog erger, met een zoekende ziel, dan weet men alleen te spreken van allerlei gereformeerde hebbelikheden, zodat dan wel eens het woord in de gedachte komt: zij reizen het land af om een ziel te winnen, teneinde... (Matth. 23 : 15).

Laten we ons niet in slaap sussen met de gedachte dat er wel evangelisatieorganisaties onder ons zijn. Het is een feit dat er maar erbarmelijk weinig gebeurt. Historisch is het verhaal van iemand die een plaats in een evangelisatie-organisatie overgaf aan een ander met de woorden: dit is een gemakkelijk baantje, je gaat eens in de week een paar huizen langs waar je toch niet wordt binnengelaten en daarmee ben je klaar. Waar het aan ligt? Misschien aan het volgende.

Enige tijd geleden kreeg ik een Amerikaans blaadje onder ogen, keurig uitgevoerd, waarin dit over ons land werd geschreven: velen in dit land hebben een dode, formalistische religie de rug toegekeerd en leven een leeg, godloos leven. Wij mogen er werken, maar... we hebben veel meer werkers nodig, en vooral ook gebed.

Is dat niet beschamend? Amerikanen die in ons land een zendingsveld vinden, en te weinig arbeiders hebben om het werk aan te kunnen. Ik ken zelf zeker drie dergelijke organisaties die hier werken. Ook in plaatsen waar grote gereformeerde kerken staan.

Willen we iets zijn voor onze wereld om ons heen, die verloren gaat indien het Woord haar niet op tijd bereikt, dan zij dit ons programma: allereerst zullen we zelf de zekerheid en de blijdschap van het geloof, persoonlijk, moeten kennen; vervolgens zullen we onze bijbel moeten kennen en levende mensen moeten zijn die bezig zijn met de problemen van onze tijd, opdat we de vragen kunnen beantwoorden. Christen zijn betekent niet traditionalistisch het oude bewaren zonder meer, het betekent leven, werken, bezig zijn ook in de problemen die onze tijd er te over biedt, nieuwvormend, open, wetende dat het zinvol is te werken als dienstknechten van God die leeft. Het betekent een open oog hebben voor de noden van de naaste, en in liefde hem benaderen, niet hem voorbij lopen omdat hij nu eenmaal toch niet meedoet en onze hebbelikheden niet wil of kan begrijpen. Het betekent bovenal dat we de Here zullen moeten bidden om wijsheid, de kracht van de Heilige Geest, brandende harten, en om leiding bij ons werk, zo, dat we daar mogen werken waar Hij ons wil zenden. Moge God zo geven dat we in de komende jaren nog vele Bruce's mogen tegenkomen, in ons land... want het evangelie is nog altijd het enige antwoord op alle menselijke nood. H. R. R.

Een moeder mag veel. Toen wij uit het paradijs werden verdreven, heeft God ons het zweet toebedeeld, maar haar de pijnen. En pijnen zijn meer dan zweet.

PERSSCHOUW

Over „de zaak-Telder”.

III.

We zouden ook deze week nog weer enkele opmerkingen maken over „de zaak-Telder”.

Ik wilde namelijk nog iets zeggen over de gedachten, de voorstellingen die bij de opstellers van de Catechismus leefden toen ze over het sterven, de opstanding des vleses en het eeuwige leven schreven en die dus, zoals van zelf spreekt, door hen ook in de woorden van de Catechismus werden gefixeerd.

We kunnen die kwestie ook zo stellen: De opstellers van de Catechismus spraken in Zondag 22 over de **ziel** der gelovigen en over hun **lichaam** en over de **vereniging** van die ziel en het lichaam bij de opstanding der doden. Welke **voorstelling**, welke **opvatting** omtrent die ziel en dat lichaam en de vereniging daarvan leefde nu in hen? Het is immers zonder meer duidelijk dat zij die opvattingen in de woorden van hun Catechismus hebben vertolkt en vastgelegd.

Om die opvattingen van de opstellers van de Catechismus te leren kennen verkeren we in gelukkige omstandigheden.

De man die het belangrijkste aandeel in de samenstelling van de Heidelberger heeft gehad, Zacharias Ursinus, heeft namelijk een breedvoerige commentaar op de Catechismus nagelaten. En daarin kunnen we precies vinden wat we in deze nodig hebben. Er behoeft niet de minste onzekerheid te bestaan omtrent dat wat de opstellers van de Catechismus met de door hen gebruikte woorden, zinnen, uitspraken bedoelden.

We willen nu speciaal nagaan wat de opstellers van de Heidelberger omtrent de menselijke **ziel** leerden.

Ieder zal aanstonds beseffen dat dat zeer belangrijk is. Want het gaat in de vragen omtrent het eeuwige leven en de wederopstanding des vleses vooral over de menselijke ziel.

In Ursinus' verklaring van onze Catechismus worden wij daaromtrent nauwkeurig ingelicht. Ik zal letterlijk overnemen wat hij erover schrijft. Het komt voor in een uiteenzetting welke Ursinus geeft over wat hij onder „leven” verstaat. Hier volgt die uiteenzetting:

„Het leven wordt bij de Filozofen verscheidelijk genomen: want het wordt aan vele en verscheidene dingen toegeschreven. In 't gemeen ten aanzien dat het Gode, de Engelen, de Zielen, en de planten wordt toegeëigent, is het leven, eigentlijk het wezen des levenden; want de geesten leven ook, maar dit hebben se niet van de Zielen, maar van haar wezen. In het levendige of gezielde dieren is het leven eigentlijk het wesen, van 't gene dat levendig gesteld is, het welk anders niet is, dan een levendige Ziel in zig te hebben: want de ziel is het gene waar door een dier leeft, of het is de wezentlijke gestalte des levens door welke alle dieren leven. Boven dien wort het leven genomen voor het wesen en de werkinge des wesens, of door het leven zelfs, en voor de werkinge des genen die leeft: zo wordt het dan volkomen beschreven. **Het leven** eens levendigen Diers is, het bestaan of blijven der Ziele in een gezielte lighaam, en de werkinge eens levendigen Diers: **Of**: het is een gestadige beweging der Ziele, voortbrengende de werkingen, die een levendig Dier eygen zyn. **Of**, ten laatste; het is een bequaamheid eens levendigen Diers, om werkingen voort te brengen, die het zelve eygen zyn; en het is ook de werking zelve, voortkomende uyt de vereniging der ziele met het lighaam”.

Het zou mij niet verwonderen als de lezers na dit brok proza te hebben doorworsteld de verzuchting slaken: dit is pure filosofie!

Als ze dat zeiden zouden ze volkomen gelijk hebben! Dit alles is inderdaad pure filosofie. En dan nog wel puur-heidense filosofie.

Ursinus begon ook toen hij wilde duidelijk maken wat het leven is — en wel in verband met het eeuwige leven — met heel eerlijk en heel nadrukkelijk te wijzen naar de „Filozofen”! Er is bij hem geen spoor te ontdekken van het luisteren naar de Schrift ook wanneer het gaat over het menselijke leven en de menselijke ziel. Hij vraagt dan alleen naar de mening der filosofen. We willen dat met alle nadruk en voor alles constateren.

De lezers hebben in dat stuk vermoedelijk ook al opgemerkt wat Ursinus over de ziel schrijft.

Het is vervat in dat zinnetje: de ziel is het gene waar door een dier — men kan beter lezen: levend wezen — leeft, of het is de wezentlijke gestalte des levens”¹⁾ Dit zinnetje is een nauwkeurige weergave van wat de heidense filosoof Aristoteles — Calvijn noemt hem: ce pauvre payen, die arme heiden — omtrent de ziel leert. Deze grieksheidense zielsopvatting is via de middeleeuwse filosofie en theologie, vooral ten gevolge van de enorme invloed van de grootste scholastieke theoloog Thomas

van Aquino in de christelijke theologie binnengedrongen. En uit de middeleeuwse theologie werd deze zielsopvatting door de protestantse theologie, vooral door de nareformatorische overgenomen en zo in de protestantse kerken tot „algemeen gangbare opvatting” gemaakt.

Volgens deze opvatting is de ziel een niet-ruimtelijke, ondeelbare, onstoffelijke en onsterfelijke substantie, en als zodanig iets dat in en door zichzelf bestaat en de drager is van een reeks eigenschappen en werkingen. De middeleeuwse theologie voegde hier aan toe, dat deze substantie door God was geschapen, maar liet die omschrijving voorts geheel onveranderd. Deze ziel is dan voorts door een „natuurlijke eenheid” met het stoffelijke lichaam verbonden, dat ook een soort substantie is hoewel van lagere orde.²⁾

Het is het grote gebrek en ook de grote zwakte van de Reformatie der zestiende eeuw, dat ze deze grieksheidense voorstelling omtrent de menselijke ziel en het menselijke lichaam, kortom de grieksheidense elementen in de scholastische leer omtrent de mens onveranderd en kritiekloos heeft overgenomen. Dat is een bron van onnoemelijk veel ellende geworden. Daardoor werd het leven van de kerk ernstig verzwakt. Deze heidense opvatting werd een altijd openstaande poort voor allerlei vijanden. Het is niet te zeggen welk een enorme schade door deze zielsopvatting aan het leven werd berokkend.

De reformatorische theologie streed met grote kracht tegen de leer van de rechtvaardiging-uit-de-werken en vóór het evangelie van de rechtvaardiging-uit-het-geloof-alleen. Maar zij liet het heidendom in de leer omtrent de mens ongestoord voortwoekeren en verwoestingen aanrichten. Ja eeuwenlang werd dit heidendom als goddelijke waarheid gepredikt en als zodanig verdedigd.

Waarop ik nu vóór alles de nadruk wil leggen is dit, dat het denken van mannen als Ursinus omtrent het sterven, de tussentoeestand, de wederopstanding des vleses geheel en al beheerst wordt door en doortrokken is van de genoemde grieksheidense voorstellingen omtrent de ziel, het lichaam en de relatie tussen die beide, enz. Wanneer men nu de catechismus leest als een stuk theologie dan is men, op straffe van zich schuldig te maken aan wetenschappelijk — of liever: **on-wetenschappelijk** — geknoei gehouden de woorden en uitdrukkingen daarvan te lezen en te interpreteren naar de mening van de auteurs daarvan. Dus vóór alles naar de opvattingen van Ursinus. Dan **moet men** zeggen; de catechismus leert over de ziel enz. zo als Ursinus dat in het geciteerde stuk schrijft. Wie het anders doet is onwetenschappelijk en, als hij beter weet, oneerlijk!

Nu heeft men wel beweerd — op de generale synode van 1896 en 1905 werd dat plechtig gedaan — dat het een „onbetwistbare waarheid” is, „dat wij de Confessie der vaders belijdende, onder de woorden (!) waarin zij beleden, niets anders verstaan mogen, dan hetgeen zij zelve, blijkens het stellige getuigenis der geschiedenis, met het bezigen dezer woorden bedoeld hebben”.

Indien dit beginsel inderdaad moet worden gehanteerd, heeft dat, ik wil daar met nadruk op wijzen, speciaal voor onze kerken **katastrofale gevolgen**. Want dan is de vrijmaking ontstaan **uit een knoeien met de belijdenis**.

Het is immers méér dan duidelijk dat onze belijdenis — gelezen en geïnterpreteerd naar wat „blijkens het stellige getuigenis der geschiedenis” de opvatting der vaders was — de leer van het voor wedergeboren houden van de kinderen des verbonds duidelijk leert. En dat ze evenzo leert dat de doop der kinderen beëindigd wordt op vooronderstelling van een in de dopelingen aanwezig geloof.³⁾

En dan is het ook zo, dat de belijdenis in Zondag 7 ons bindt aan de opvatting dat het zaligmakend geloof bestaat uit twee delen. Namelijk uit het „historisch geloof” en een „vast vertrouwen”. Ursinus zegt letterlijk: „Een historisch geloof is, dat men wete en bekenne, dat alles, wat in de boeken der Profeten en Apostelen begrepen, waarachtig is, omdat het Gode zelfs getuigt, en ons daarvan verzekert, dat zij door zijne stemme, of door openbaringen, of op ene andere wijze. Of men kan het ook dus beschrijven, dat het is **ene zekere kennis, waardoor wij alles voor waaragtig houden dat ons Godt in zijn woord geopenbaard heeft**”. Als nu bij dit „historisch geloof” komt het zekere vertrouwen „bestaande in een toeyeging van de genadige quyttschelding der zonden door en om de verdienste van Christus” dan wordt het historisch geloof een zaligmakend, een „regt veerdigmakend of heylvattend gelooft” wordt.

De vraag is nu: wil men de Catechismus precies interpreteren naar de duidelijke opvattingen der opstellers. Ja? Dan zal men ook over ziel en lichaam en geloof zo moeten denken als Ursinus deed. Maar indien men dat niet doet waarom kwalificeert men de eerlijke poging van Telder om de catechismus van uit de Schrift te verstaan en te interpreteren reeds **als zodanig** met de verschrikkelijke term: **woordbreuk**? Ja,

waarom neemt men dan ds. Telder kwalijk dat wat men zelf doet? **Waar zijn hier de objectieve criteria op grond waarvan men in het éne geval doet en goedkeurt wat men in het andere geval laakt!**

C. V.

1) In het latijn luidt deze zin bij Ursinus: „Anima enim est id, quo animal vivit, **seu** est vitae forma essentialis, qua quae praedita sunt, vivunt”. Animal werd in het geciteerde stuk steeds met „dier” weergegeven. Beter is „levend wezen”.

2) Aristoteles beschrijft de ziel als „vorm” van het organisme, nader als „entelechie”, als zichzelf verwerkelijkend principe van leven en bewustzijn, als de kracht tot levens- en bewustzijns activiteit die de funktieverwerkelijk van organische potenties is. De ziel is de „entelecheia hē prootē soomatos phusikou dunamei zoon echontos”. Zij is de oorzaak en principe van het levende lichaam waardoor wij leven, gewaar worden, denken. Thomas van Aquino spreekt over de ziel als „incorporea et subsistens”, als „forma per se subsistens”, als „forma sive substantia simplex.” Hij vat de ziel ook op als „substantiele vorm” van het organisme, als „eerste entelechie”, die een immateriele, eenvoudige substantie is.

3) De bewijzen daarvoor gaf ik in „Opbouw” van 18 januari j.l.

Wie weet wat de kerk is?

Over deze vraag gaf ds Doornbos in de Kerkbode van Noord-Holland de volgende beschouwing:

„Op deze vraag kan men gevoelig antwoorden: „Dat weet iedereen”. Als men op de vraag wie weet wat de kerk is zo vlot het antwoord krijgt dat iedereen het weet, zal het antwoord toch minder vlot zijn indien men vraagt: „Vertel me dan eens wat de kerk is”. Als men vertellen wil wat de kerk is, staat men verlegen. en des te verlegener naarmate men de kerk beter kent. Dat is niet zo erg als het lijkt. Er zijn heel veel zaken die iedereen kent, waar ook ieder mee om kan gaan, en die toch niemand nauwkeurig kan omschrijven.

Wanneer iemand iets heeft uitgevonden en hij niet wil dat anderen rijk worden van zijn uitvinding, kan hij op zijn uitvinding octrooi aanvragen. Voor het aanvragen van octrooi is het nodig dat er van de uitvinding een omschrijving wordt gegeven. En die omschrijving moet zo nauwkeurig zijn dat ieder met die omschrijving in de hand onmiddellijk kan zien: dat is het en dat andere is het niet. En daarvoor moet de omschrijving niet alleen nauwkeurig zijn maar ook duidelijk. Als 't niet duidelijk is, wie kan er dan wat uit wijs worden? En behalve nauwkeurig en duidelijk moet de omschrijving ook nog kort zijn. Men kan bij het aanvragen van octrooi geen omvangrijk boekwerk overleggen waar alles in staat over het voorwerp waarop octrooi wordt aangevraagd. 't Leven is te haastig om zich in zo'n geval met boekwerken bezig te houden. Wie een octrooi aanvraagt, al is het maar voor een zaak die niet eens zo erg ingewikkeld is, zal toch merken dat het erg moeilijk is precies te zeggen wat het is. Daar is ook vakmanschap voor nodig.

Ik hoor soms spreken over de kerk, en ik merk dat er soms geschreven wordt over de kerk, alsof de sprekers en schrijvers nu zo'n nauwkeurige omschrijving van de kerk hadden gegeven dat ze nu wel octrooi zouden kunnen aanvragen. In de nauwkeurigheid van de omschrijving heb ik niet veel vertrouwen, duidelijk is het mij niet, en dat het niet kort is kan iedereen zien, of horen.

't Is niet erg dat we geen omschrijving van de kerk kunnen geven als nodig voor aanvraag voor octrooi.

De kerk is er, en we leven erin, en we kennen haar.

Wat dat betreft heeft de kerk overeenkomst met de maatschappij.

Iedereen weet wat de maatschappij is, en niemand kan het zeggen. Heel lang geleden, toen ik nog student was, hadden we aan de universiteit een hoogleraar die ons de maatschappij eens uit de doeken zou doen zodat wij precies wisten wat de maatschappij is. De professor begon met de naam maatschappij en vertelde dat die naam was afgeleid van maatschap, en maatschap weer was afgeleid van maat, niet een maat uit de serie maten en gewichten maar maat in de betekenis van metgezel en makker. Daar hadden de studenten al een vermoeden van gehad vóór het college begon. Ik weet niet meer wat ons verder op dat college van de maatschappij werd geleerd. Ik heb de dictaten niet bewaard en mijn geheugen heeft het ook niet vastgehouden. Ik weet nog wel dat de studenten al gauw de indruk kregen dat het onderwerp te moeilijk was voor de professor en uit de aard der zaak konden zij de professor niet helpen. De professor scheen dat zelf ook te begrijpen want na enige colleges hield hij er mee op. Zijn

college over wat de maatschappij is ging als een nachtkaaars uit. Wanneer een nachtkaaars goed brandt geeft ze toch maar weinig licht. Een nachtkaaars die uitgegaan is geeft helemaal geen licht. Maar dat wil niet zeggen dat we nu wat de maatschappij betreft in het duister zaten. We hadden daarover wel licht, maar uit andere bronnen. En wanneer we daarna onze plaats in de maatschappij niet al te goed hebben ingenomen komt dat niet omdat we van de maatschappij geen omschrijving konden geven geschikt om octrooi aan te vragen.

Met de kerk staat het in dit opzicht als met de maatschappij, men kan er geen omschrijving van geven geschikt om octrooi aan te vragen. Calvijn heeft geprobeerd te zeggen wat de kerk is. Het resultaat van zijn pogen kan men vinden in zijn Institutie. Na hem hebben vele anderen het geprobeerd en daaronder ook prof. dr. H. Bavinck. Voor de jongeren onder ons ga ik vertellen dat prof. H. Bavinck eerst twintig jaar hoogleraar is geweest aan de Theol. Hogeschool (toen nog Theol. School genoemd) te Kampen en daarna nog eens bijna twintig jaar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. De ouderen onder ons kennen zijn naam nog wel. Ik geloof niet dat er velen zijn die van zijn dogmatiek veel meer weten dan de titel ervan, en die misschien nog niet eens nauwkeurig. Het resultaat van Bavincks pogingen om de kerk uit de doeken te doen kan men vinden in het vierde deel van zijn Gereformeerde Dogmatiek. Calvijn heeft om ons de kerk uit de doeken te doen honderd zes en vijftig bladzijden nodig, heel grote en heel dicht bedrukte bladzijden, en op elke bladzijde twee kolommen. Een turf, veel te omvangrijk voor het aanvragen van octrooi. Bavinck geeft wat de omvang van zijn werk betreft Calvijn niet veel toe. Hij heeft honderd vier en zestig bladzijden nodig, ook grote en dichtbedrukte bladzijden maar toch niet zo groot als die van Calvijn. Als men precies wil weten welke van die 2 turven het omvangrijkst is, zou men de woorden moeten tellen en daar heb ik de moed niet voor. Ik ben trouwens ook niet van plan om octrooi aan te vragen.

Bavinck en Calvijn hebben met hun pogingen om de kerk uit de doeken te doen meer bereikt dan die andere hoogleraar met zijn poging om ons de maatschappij uit de doeken te doen, maar geslaagd is geen van beiden.

Men kan van beiden, zowel van Bavinck als van Calvijn, heel veel leren, maar vooral wat de kerk niet is en hoe het in de kerk niet moet. Wat de eigenlijke kennis van de kerk zelf betreft, voorzover die kennis kort in woorden is weer te geven, houdt men niet veel meer over dan wat Zondag 21 in een paar regels van de kerk zegt. Ik heb nergens een betere omschrijving van de kerk gevonden dan in die paar regels van Zondag 21.

Ik hoor en ik lees van mensen die zich een nauwkeurig, welomschreven kerkbegrip hebben gevormd. Indien dat waar is hebben ze het verder gebracht dan Calvijn en Bavinck. Maar omdat Calvijn en Bavinck zulke kleine jongens niet zijn geweest, ze waren de eersten de besten niet, en Bavinck veertig jaar aan het vormen van zijn kerkbegrip heeft gewerkt en dus niet overhaast te werk is gegaan, geloof ik het zo maar niet dat er nu zijn met zo'n nauwkeurig, welomschreven kerkbegrip; en dat nog te minder omdat ik er niet achter komen kan wat dan hun kerkbegrip is. Ten eerste twijfel ik eraan of het een begrip is, ten tweede twijfel ik eraan of dat begrip op de kerk past. Indien zij geen moed hebben. Maar wel zou ik hun aanraden niet te vertrouwen op de juistheid van hun kerkbegrip. En nog veel sterker moet ik hun aanraden uiterst voorzichtig te zijn met zulk een kerkbegrip te gaan werken. Ik wil hun toeroepen: „Verderf die niet door uw kerkbegrip voor wie Christus gestorven is!”

Dertig jaar geleden wist men ook alles zo precies. Toen kon men de wedergeboorte en de doop en het verbond zo nauwkeurig omschrijven dat men op de omschrijving wel octrooi kon aanvragen. En met de kerk was dat evenzo. En de synoden deden alsof ze het octrooi al hadden. Maar de ervaring heeft geleerd wat men uit de Schrift had kunnen leren maar uit de Schrift niet heeft willen leren, dat Gods werk in de kerk en in het verbond en in de doop en in de wedergeboorte veel rijker is dan enig mens in de knapste omschrijving kan samenvatten.

Wat de ervaring heeft geleerd, hebben velen heel luchtig opgenomen, en velen nemen het nog luchtig op. Bij al het gejammer over „de droeve scheuring”, waar is de schaamte over wat men in hoogmoed kapot gemaakt heeft? Wat zal men antwoorden op de vraag van de opperste Herder: „Wat hebt gij mijn schapen aangedaan?”

En nu zal onder ons dezelfde hoogmoed, dezelfde eigengereidheid, hetzelfde „Wij weten het!” weer verwoesting brengen?”

Schilder heeft het reeds voor vele jaren gezegd: het vormen van een kerkbegrip is — om verschillende redenen — zonder meer onmogelijk.

Ook van het werk Gods dat kerk heet geldt dat wij niet kunnen uitvinden ten einde toe.

De Here heeft ons over de kerk in zijn Woord zoveel verteld dat wij haar kunnen herkennen in de wereld en vooral dat wij in haar onze roeping kunnen vervullen.

Ja, en wat is eigenlijk het „kennen” van de kerk?

Er zijn twee dominé's. De éne houdt steeds gedegen referaten over de ware kerk en zo. En hij schrijft er trouw over in zijn kerkblad, maar bij de schapen der kudde komt hij weinig. De ander „spreekt” en „schrijft” nooit. Maar zijn kudde draagt hij op het hart. En hij kent de schapen in al hun nood. Hij leeft met ze mee. Wie van die twee „kent” nu de kerk?

Er zijn twee broeders. De één is een groot man onder zijn gelijken. Hij kan geweldig redeneren. En hij is ook een groot criticus van de preken van zijn dominee. Die kritiek laat hij ook alom horen. Te beginnen bij het uitgaan van de kerk. Maatschappelijk betekent hij niet veel. Hij pakt niet aan en is ook een tikje lui. De andere kan niet redeneren. Maar in de kring waarin God hem plaatste is hij een voorbeeld. Altijd vriendelijk, altijd bereidvaardig om te helpen. Omdat hij weet dat de Here Jezus dat graag zo heeft.

Wie van die twee „kent” nu de kerk?

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Axel (2e pred. plaats): H. J. de Vries te Bedum.

Intrede. Ds. O. J. Douma van Souburg-Vlissingen hoopt 5 mei a.s. zijn intrede te doen in Overschie, na in de morgendienst bevestigd te zijn door Ds. J. Douma van Rijnsburg.

Diac. Conf. Gelderland-Overijssel

Op woensdag 27 maart a.s. wordt de provinciale diaconale conferentie voor Gelderland en Overijssel gehouden in Zwolle in zaal Suisse, Blijmarkt.

Des morgens komen de huishoudelijke zaken aan de orde en tevens de behandeling van ingekomen vragen of voorstellen.

Des middags refereert de heer J. H. Veenkamp van Amersfoort over: „Wees dan gijlieden barmhartig”.

Het slotwoord wordt uitgesproken door ds. Z. G. van Oene van Zwolle.

ADRESSEN:

Den Haag, scriba: L. de Hoog, Leggelostr. 94, Den Haag, telefoon t.b.v. „Dienst”.

Rotterdam-Fijenoord, diakonie: W. v. d. Schee, Prins Hendrikkade 132, Rotterdam-1.

Vierhonderd jaar Heidelbergse Catechismus

Op de landelijke herdenkingssamenkomst, die 19 jan. j.l. te Amersfoort werd gehouden, moesten velen verstek laten gaan vanwege het jaargetijde. Zowel van de kant van hen die op deze vergadering niet konden komen, als van de zijde van degenen die deze samenkomst wel hebben bezocht, is verzoekt de referaten van die middag in druk te doen verschijnen. Het Comité „Herdenking Heidelbergse Catechismus 1563-1963” heeft daarom besloten tot uitgave van een boekje, getiteld: „Vierhonderd jaar Heidelbergse Catechismus”. In dit boekje zijn o.m. de beide referaten opgenomen, t.w. van **Prof. Dr. L. Doekes**, getiteld: „Het Credo der Kerk in de Heidelbergse Catechismus” en van **Ds. D. Deddens**, getiteld: „De Heidelbergse Catechismus in de loop van vier eeuwen”. De prijs van dit boekje zal ongeveer twee gulden bedragen (enigszins afhankelijk van de oplage).

Om de oplage te kunnen bepalen verzoekt het herdenkingscomité zo spoedig mogelijk te bestellen bij het correspondentie-adres: **Heemskerklaan 31, Amersfoort**, tel. 03490-15273.

Het Comité „Herdenking Heidelbergse Catechismus 1563-1963”,

J. J. Arnold
K. Deddens
J. A. Vink
Jaap Zwart

P.S. Zuid-Holland en Katwijk

De P.S. van Zuid-Holland heeft zich bezig gehouden met een reeks bezwaarschriften van de Raad van de Geref. Kerk te Katwijk, scriba mr. G. Feenstra, tegen handelingen van de classicale vergaderingen in het ressort Gouda-Leiden-Woerden.

Op al deze bezwaarschriften besloot de P.S. om aan de daarin gevraagde verzoeken niet te voldoen.

Eveneens besloot de P.S. om n.a.v. de verzoeken van bovengenoemde kerkeraad en classis tot het bijeenroepen van een vervroegde generale synode, geen medewerking te verlenen aan het vervroegd bijeenroepen van een generale synode.

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

Met 1 april begint de 7e jaargang van OPBOUW. We verzoeken onze abonnees hun abonnementsgeld te storten op girorekening 233117 ten name van Drukkerij Steenbergen Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

Jaarabonnement f 10.—, halfjaar f 5.—, buitenland zeepost f 12.50, studenten abonnement f 6.— per jaar. De administratie

Zending Enschede e.s.

In het kerkeraadverslag van Enschede-N. lazen we het volgende:

Rapport van ds J. A. v. d. Velden d.d. 4 februari. Breedvoerig beschrijft onze missionaris de tocht met de boot van de Digoel naar de Mappi via de zeeboezem, waar het stormachtig weer was; de beschrijving doet denken aan die van Handelingen 27, al ging het met de boot niet als met het schip, waarop Paulus voer. Door de Mappi was de boottocht verder voorspoedig o.a. langs een kampong, die de missionaris vroeger gesticht had. De tocht diende om het gezin vanuit Tanah-Merah naar Boma over te brengen. Op verschillende scholen in Nieuw-Guinea zijn vanwege de Indonesische regering Mohammedaanse onderwijzers geplaatst. Als niet ten spoedigste maatregelen inzake het onderwijs door Mesoz e.a. genomen worden, dreigt er voor ons grote schade. Op het zendingsgebied van Boma werken thans enkele goeroe's; het onderwijs is in de maleise taal (het nederlands heeft geen zin meer) en is thans geheel in handen van mevr. v. d. Velden. Met het oog op de veiligstelling wordt een school-organisatie in het leven geroepen, die in handen van de zendingsvrouw is als eventuele onderhandelingsinstansie. Uitbreiding van het kampong-onderwijs is nodig, omdat te voorzien is, dat de Indonesische overheid zelf onderwijzers gaat aanstellen en het wenselijk is, dat er schoolinstansies zijn, waarin het oosterse element niet ontbreken mag, waaraan (naar te verwachten mag zijn) de bevoegdheid tot onderwijzers-aanstelling door de overheid wordt gedelegeerd. Duidelijk is, dat bij de nieuwe situatie moet worden aangepast. Ds M. K. Drost onderschrijft wat ds J. A. v. d. Velden dienaangaande schrijft. Voor enkele weken hebben beiden deze zaken breed overwogen. Daar er op Soemba verschillende gereformeerde indonesische hulpkrachten aanwezig zijn, verdient het aanbeveling in deze richting een oplossing te vinden. Een en ander heeft de volle aandacht van de kerkeraad.

Gelezen wordt het verslag van de vergadering van afgevaardigden van het Zuid-Hollands Convent met afgevaardigden van Enschede-N. op 21 februari 1963. Onderwerp was de kwestie van de voortgaande samenwerking in het gebied van Boma. Nadere beslissing wacht op het antwoord van Zuid-Holland.

De vorige week afgebroken bespreking van het door ds Drost uitgebrachte rapport over de situatie op het zendingsterrein wordt voortgezet.

Op grond van een nadere toelichting van ds Drost op dienst rapporten, die geen volledig en duidelijk beeld voor de kerkeraad konden geven door de zich telkens wijzigende situatie, constateert de kerkeraad dat er misvattingen zijn geweest, die thans uit de weg zijn geruimd.

VAN HIER EN GINDS

Bijbelverspreiding in Japan

Het Japanse bijbelgenootschap heeft in Yokohama een eenjarige bijbelcampagne ingesteld. Zeven weken geleden begonnen jonge christenen in verband met deze actie met de eerste huisbezoeken. Sindsdien hebben zij reeds meer dan 40.000 bijbels en bijbelgedeelten verkocht; daarvan 6.000 aan een visserijonderneming voor de manschappen van de uitvarende vissersboten. Ook in de scholen, waar de verkoop in de middagpauze toegestaan is, boekte deze actie een bemoedigend resultaat. Het bijbelgenootschap beschikt voor deze actie op het ogenblik over 30 medewerkers in volledige dienst en 40, die in hun vrije tijd meewerken. In korte leergangen zal nu meer hulp personeel in de verspreidingsmethodes onderwezen worden.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk